

Les visites de Leonard Bernstein a Girona i l'Empordà

Quan et plantes parlar d'un personatge amb la grandesa de Leonard Bernstein (Lawrence, Massachusetts, 1918 - Nova York, 1990) jugues amb avantatge. Fins i tot et pots agafar la llicència d'estalviar-te molts prolegòmens, molts preliminars. Que va ser un dels músics més importants del segle xx, tothom ho sap i ningú no ho qüestiona.

Text > **LLUÍS BRUGUÉS AGUSTÍ**, exprofessor de la Universitat de Girona i del Conservatori de Música Isaac Albéniz de la Diputació de Girona

Si busquem més raons del perquè de la seva vàlua i la seva popularitat, convindrem que la seva dilatada presència a les llars a través de la petita pantalla de televisió, a més a més del seu ben muntat protagonisme *de showman* i no menys de *businessman* a l'estil americà, van contri-

buir (igualment com va fer Karajan a Europa), a entronitzar-lo als altars d'una societat necessitada de mites que ens rellevin de la tasca de pensar per nosaltres mateixos. Karajan i Bernstein, però, a part de ser grans músics, s'han de situar als antípodes l'un de l'altre. Mentre que Karajan reivindicava el *von* entre el Herbert i el

Karajan, per subratllar un origen aristocràtic, Bernstein, home de carrer, es feia dir Lenny, fins i tot pels músics. I és que Bernstein representava el no-vaïorquès d'origen jueu d'esquerres, bohemí i informal, semblant al que Woody Allen representaria en els anys vuitanta.

Sabia torejar les entrevistes dels programes d'entrevistes nocturns de la tele, on quedava demostrat el seu talent i el seu rigor professional. Al mateix temps, li agradava provocar amb extrapolacions arriscades, com ara comparar Mahler amb els Beatles, o les cançons que cantava la seva adorada Diana Ross amb Schubert. Per això, per aquestes estimacions, l'havien anomenat «l'estrella pop de la música clàssica».

En el pla més personal, Bernstein va conrear grans amistats, i en coneixem anècdotes curioses, com en el cas de Jacqueline Kennedy. Malgrat el seu gran amor per la seva esposa, Felicia Montealegre, quan el president Kennedy fou assassinat, Bernstein va ser un fidel company de Jacqueline, i va intentar fer-li oblidar aquells tràgics moments. Quan l'anava a visitar, abans de sortir de casa seva ho explicava a la seva dona, perquè se n'assabentés per boca del seu propi marit i no s'alarmés en veure la foto de la senyora Kennedy amb el senyor

>> Leonard Bernstein dirigint. (Foto: ARXIU LLUÍS BRUGUÉS)

Bernstein. Tampoc no l'havia enganyat respecte a la seva bisexualitat. Ja abans de casar-se, ell mateix li ho havia explicat. Ella ho va acceptar i van tenir tres fills. L'any 1976, Leonard va anar a viure amb un seu amic, però al cap d'un any va tornar a casa. Al cap de pocs mesos van diagnosticar un càncer a Felicia i ell la va cuidar, fet que demostra el fort lligam que havien tingut aquells trenta-dos anys de matrimoni. Lenny tenia el costum de fer petons a la boca a les persones que saludava, fossin homes o dones. Va ser sonat el que va fer a Michael Jackson, i quan va anar a visitar el papa va rebre un telegrama d'un seu amic que li deia: «Leonard, recorda: el petó, a l'anell; no a la boca». Malgrat alguna excentricitat puntual, Bernstein va ser un home amb un fort compromís social i polític, que va lluitar contra el racisme i en favor dels drets civils.

Una carrera de vertigen

Va estudiar piano a Harvard, i de ben jove ja va tenir una preparació acadèmica i intel·lectual important. Després seria professor de la Brandeis University, a Massachusetts. D'aquesta faceta universitària podem distingir les sis conferències que va donar a Harvard (1973) i que es van convertir en el llibre *The Unanswered Question* ('La pregunta sense resposta'), la més important de les seves aportacions teòriques, juntament amb *The Joy of Music* (un treball didàctic).

Quant al seu *opus* compositiu, sovint hi ha qui ha polemitzat dient que el seu èxit està basat en la vulgarització de la cultura musical, cosa que ell desmenteix categòricament respondent que mai s'ha basat en la superficialitat ni la frivolitat. Admet, però, que li agrada la difusió, que no és el mateix que la vulgarització. Malgrat haver passat a la història com a autor de musicals com ara *West Side Story*, *On the Town* i altres, la veritat és que té va ser l'autor d'altres obres de gran transcendència, com ara *Jeremiah* i *Kaddish* (simfonies), *Trouble in Tahiti* i *A Quiet Place* (òperes), *Chichester Psalms*, o *Missa* (encàrrec de la família Kennedy en memòria del president assassinat), etc.

Com a pedagog, el seu poder de comunicació, la seva simpatia i el seu talent innat li van servir per apropar la música clàssica a diverses gene-

>> Amb la seva esposa, Felicia Montealegre, a Broadway, Nova York, el 1960. (Foto: GETTY IMAGES)

>> Amb Jackie Kennedy, el 1978. (Foto: POBA. GENE SPATZ.)

racions. Amb els seus *Concerts per a joves*, televisats per la CBS (1958-1972) amb la Filharmònica de Nova York al Carnegie Hall, explicava fil per randa les obres i els seus compositors, amb anècdotes incloses i una didàctica que arribava fàcilment a tots els públics. Això, juntament amb el seu propi programa de televisió, *Omnibus* (1954), dedicat més al jazz i als musicals de Broadway, generava una xarxa d'èxits de bona música fins llavors gens coneguda. Possiblement, però, el

més recordat d'ell és la seva tasca de director, que va desenvolupar amb les grans orquestres americanes i europees, especialment amb les filharmòniques de Boston, d'Israel, de Nova York i de Viena.

Enamorat del Call i gran amic de Dalí

Després de posar els peus per primera vegada al nostre país, va expressar un «ja soc a casa», tot repartint paraules d'admiració i demostrant un coneixe-

>> Un moment de descans durant l'estada a Girona a Casa Malagrida, coneguda també com la casa d'Andreu Tuyet i Santamaria, al carrer de la Força, número 25 (1983-1984).
(Foto: ARXIU LLUÍS BRUGUÉS)

ment més que precís de la cultura catalana i hispana. Manifestava que sempre s'havia sentit arrelat al Mediterrani: «Deu ser perquè soc jueu i Israel és al centre [...] les meves arrels ancestrals, el meu origen, són part de la meua essència com a home i com a artista [...] aquí tinc els meus amics Montserrat Caballé i Josep Carreras, i també Plácido Domingo, amb els quals he treballat, i tots tres ocupen un lloc important en la meua carrera i en la història de la música i del cant en particular».

Bernstein va visitar Girona tres vegades, totes d'incògnit. Les autoritats municipals mai no van tenir constància de la seva presència a la ciutat. Tenim referències de la visita de l'any 1984, de la qual fou amfitrió l'impulsor del call jueu, Josep Tarrés, qui va acompanyar Bernstein per Girona i l'Empordà, tal com ens ho explica la seva esposa, Pia Crozet: «Bernstein va visitar Isaac el Cec amb el meu marit, que el va acompanyar també uns dies

Entre les impressions que va deixar escrites poc abans de morir, recollim aquesta: «Per cert, heu sentit a parlar d'una ciutat al nord de Catalunya anomenada Girona? [...] és un lloc únic que tothom hauria de conèixer»

va prendre quan va llegir en una revista anglesa que el barri jueu de Girona havia estat el centre de cabalística més gran del món en els segles XII i XIII. Va afirmar: «M'apassiona la càbala i la mística jueva, tant com la música». Va ser llavors que es posà en contacte amb l'Associació Americana d'Amics del Call de Girona, amb seu a Los Angeles, i foren ells qui li recomanaren el contacte amb Tarrés, ànima de la recuperació del barri jueu. Del contacte de Bernstein amb Tarrés en

per l'Empordà». Sobre Tarrés, Bernstein va dir: «Ah...! I en Tarrés, encara que no és jueu, sent una tremenda simpatia per tot això. També em portà a veure totes les esglésies de la zona».

Bernstein ja havia visitat el call un any abans, el novembre de 1983, en una aparició llampec durant la qual en va quedar enamorat, però que no donà per a més. Va manifestar la seva intenció de tornar i compondre una obra dedicada a aquest indret històric. La decisió de venir al call la

tenim constància també per les tres cartes que hem localitzat a la Library of Congress de Washington.

Sembla que el 1983 va estar amb el seu amic Dalí a Figueres, amb el qual es coneixien de l'època en què Gala i Dalí feien llargues estades a Nova York. En la segona visita, la de la tarda del diumenge 4 de novembre de 1984, fou atès per Antoni Pichot, perquè Dalí no es trobava bé. Pichot explicava que, quan informà Dalí que havia vingut el seu vell amic Bernstein, l'artista es mostrà comunicatiu: «Començà a explicar-me anècdotes de la seva relació, de quan es conegueren a Nova York, i em va parlar dels seus records amb Stravinsky i dels sopars que junts organitzaven».

Sobre Girona i Catalunya, Bernstein va deixar dit: «Va ser una experiència molt emotiva. Sento una gran atracció per Catalunya, perquè em fascina que aquesta terra hagi produït personalitats com Gaudí, Picasso, Dalí i Pau Casals». També assegurà que li agradaven les sardanes i que n'havia ballat davant de la catedral de Barcelona. Entre les impressions que va deixar escrites poc abans de morir, recollim aquesta: «Per cert, heu sentit a parlar d'una ciutat al nord de Catalunya anomenada Girona? [...] és un lloc únic que tothom hauria de conèixer».

Rubinstein el va definir amb aquesta frase: «El millor pianista entre els directors, el millor director entre els compositors, el millor compositor entre els pianistes: un geni universal».

>> Accés al carrer de Sant Llorenç, seu d'Isaac el Cec, 1987. (Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. RICARD CAMÓ CAMPILLO.)